

908

M 56

BUDAÖRS MÚLTJA

A RÉGÉSZETI LELETEK TÜKRÉBEN

ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁS
a gr. Bercsényi Zsuzsanna Városi Könyvtárban

3 / 3009

BUDAÖRS, 1998

Szerzők
Mester Edit
Filipszky István

A fotók a szerzők tulajdonát képezik.
A címlapon: Bronzkori edény Budaörsről

Szerkesztette
Vass Jenő Sándor

DTP szerkesztő
Bartucz Anikó

© Városi Könyvtár
Budaörs, 1998

ISBN 963 03 5652 X

Felelős kiadó
Filipszky István
a gr. Bercsényi Zsuzsanna Városi könyvtár igazgatója
Kivitelezés: MAGISTER
Készült: 500 példányban

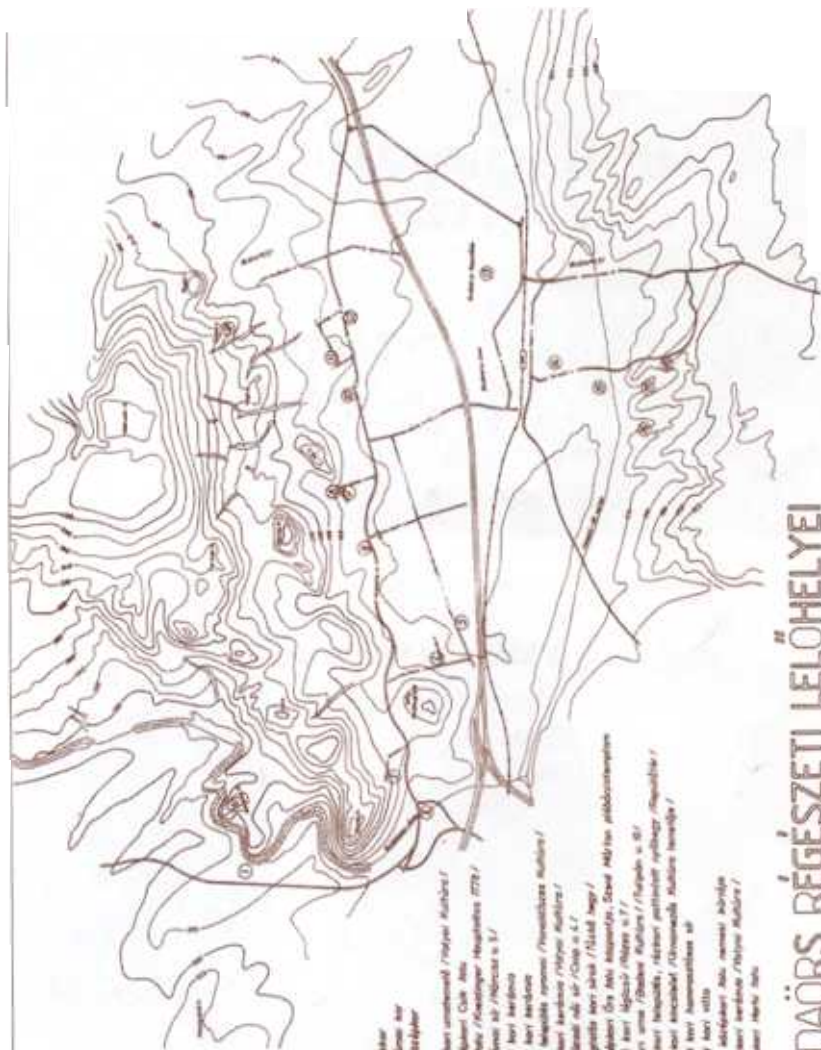
B/3009

BUDAÖRS MÚLTJA A KEZDETEKTŐL 1719-IG

**RÉGÉSZETI ÉS TÖRTÉNETI
ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁS**

**A kiállítást készítette
Mester Edit régész**

**A kiállítás megtekinthető a könyvtári nyitvatartási időben.
2040 Budaörs, Károly király u. 20.
Telefon/Fax: 06 (23) 415-405**

● Állás
 ○ Állás az ábrán
 ⊗ Állás az ábrán

1. Budaörsi vár / Vajai kúria /
2. A kőszegi Cs. Áll.
3. Cs. Áll. / Kőszegi Megyei 172 /
4. Budaörsi Áll. / Budaörsi Áll. /
5. Állás az ábrán
6. Állás az ábrán
7. Budaörsi vár / Vajai kúria /
8. Budaörsi vár / Vajai kúria /
9. Budaörsi vár / Vajai kúria /
10. Budaörsi vár / Vajai kúria /
11. Budaörsi vár / Vajai kúria /
12. Budaörsi vár / Vajai kúria /
13. Budaörsi vár / Vajai kúria /
14. Budaörsi vár / Vajai kúria /

BUDAÖRS RÉGÉSZETI LELOHELYEI

BUDAÖRS MÚLTJA

a régészeti leletek tükrében

Írta: Mester Edit

Városunk a Budai-hegység Szabadság-hegy csoportja, a Csiki-hegyek és a Tétényi-fennsík között fekszik a Budaörsi medencében.

Az első földművelő, állattenyésztő csoportokra utaló tárgyi emlékek a Mechanikai Művek lakótelepének építéskor kerültek elő. Az újkőkori vonaldíszes kerámia népének településéről származó edények az i.e. 3500 körüli időkből valók.

A késő rézkorból (i.e. 2700–2000) a badeni kultúra mediterrán vonásokat mutató népességéhez köthető urnát ismerünk a Tulipán utcából.

A bronzkorban a Budaörsi medencén áthaladó vízmosások és árkok mellett emelkedő alacsony dombokon megtelepedő népcsoportok nyomait számos helyen találták meg. Kora bronzkori (i.e. 2000–1700) településről származó edények a repülőtéren kerültek elő. A középső bronzkorban (i.e. 1700–1300) a Duna mentén virágzó vatyai kultúra népének használati tárgyai és urnasírhajói a Hosszúréti- és a Budakeszi-árok mentén láttak napvilágot. A vasútállomás mellett egy bögében talált, bronzkarpercekből és korongdíszekből álló kincslet a legértékesebb közülük. Ugyanitt a késői bronzkorban (i.e. 1300–800) virágzó nagy művelődési egység, az urnamezős kultúra népének temetőjére bukkantak a régészek.

A római korban is folyamatosan lakott volt a Budaörsi medence. Több épületből álló villaegyüttes és a hozzá tartozó kelta eraviszkusz település maradványai a Kamaraerdőben kerültek elő. Egy összetört hombárban 2234 ezüst érméből álló, a III. század közepéről való kincslet tanúskodik a barbár támadásoktól veszélyeztetett lakosok életéről.

A Nárcisz és a Rózsa utcában, valamint a Kamaraerdőben találtak későrómai sírokat, a Szőlőhegyen pedig szépen faragott sírköveket.

A rómaiak vallási szokásaihoz kapcsolható feliratos köemlékeket őriznek a Magyar Nemzeti Múzeumban. A budaörsi Szőlőhegyről még a múlt században került elő egy Mithras-szentélyhez tartozó, bikaölés-jelenetet ábrázoló dombormű, amelyet a mellette talált oltárkövek felirata szerint az albertfalvai légiós tábor két katonája 213-ban állított fel. Ez a kultusz Perzsiából származott és főleg a katonák között terjedt el. Mithras a fény istene volt, aki állandó harcban állt a sötétség gonosz fejedelmével, akit bika képében ábrázoltak. Ez a misztériumkultusz is a lélek megtisztulását és az örök élet

reményét kínálta fel a beavatottjainak. Egy másik istenség, Silvanus III. századi oltárköve szintén a Szőlőhegyről került a múzeumba. Ő a helyi kelta lakosság körében igen népszerű, a mezőgazdaságot, erdőt, vadászatot és termékenységet védő istenség volt.

A rómaiak kivonulása után a hunok, majd rövid ideig germán és langobárd törzsek vették birtokukba a környéket. A tartósan megtelepedett avarok emlékéét az autópálya mellett feltárt temetőjük őrizte meg.

A honfoglalást követő időkben egy magasrangú katonai vezetőt temettek el a Tűzkő-hegy oldalában. A Naphegy utcában megtalált csontváza mellett szablya, övveretek, nyílhegyek és lószerszámok feküdtek. Tőle nem messze egy női sírja is rábukkantak a régészek. A XI. századból is ismerünk egy női sírt a Csap utcából. Hajkarikát, gyűrűket és egy karperecet viselt a halott az utolsó útján.

Budaörs jelenlegi közigazgatási határán belül a középkorban négy önálló település létezett. A mai ófalu helyén Örs, a Huszonnégyökrös-hegy oldalán Csik, Horhi falu pedig a mai Kamaraerdő területén volt található. Bobald falu nyomait a régi lakótelepi teniszpálya helyén találták meg a régészek.

Örs története 1720-ig

Örs (Ewrs, Wrs, Buda-Eörs) a honfoglalást követően már lakott település. A szőlőtermelő Pilis megyei falu kora középkori történetéről keveset tudunk. Neve törzsnévből, mégpedig a honfoglalást megelőzően a magyarsághoz csatlakozott három kabar törzs egyikének nevéből ered. A területen a Nána-Beszter nemzetség volt a birtokos.

Az Örsre vonatkozó első írásos emlék IV. Béla király 1236-ban kelt oklevele, amelyben a kelenföldi Szent Gellért egyházat, a hozzá tartozó örsi Szent Márton és a sasadi Szent András kápolnával együtt a belakúti cisztercita monostornak adta. Az biztos tehát, hogy már a fenti oklevél kibocsátása előtt a falu templomos hely volt. Kápolnája királyi kápolna volt, ami azt jelenti, hogy kánonjogilag nem tartozott a közvetlen felettes egyházi hatóság alá, így az itt beszédett tized az esztergomi érseket illette. A veszprémi püspök ez ellen tiltakozott, és ezzel kezdetét vette az évszázadokig elhúzódó „Sasadi tizedper”.

A középkori templom alapfalai 1725-ben még láthatóak voltak, köveit a török időkben Budára vitték. A XVIII. század elején talált középkori alapokon épült fel 1738 és 1752 között az 1801-ben kibővített mai templom. A XI-XII. századi templom egyik szépen faragott oszlopfőjét szintén a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik.

Őrs falut az eraviszkuszkosztól kezdve a fejlett szőlőkultúra jellemezte. Oklevelek tanúsága szerint számos budai polgárnak volt itt szőlője. A település fejlődését nagyban elősegítette, hogy rajta haladt keresztül a Mészárosok útja, amelyen a délnémet városok piacaira hajtották a kor Magyarországnak egyik leghíresebb kiviteli termékét, a lábön hajtott szarvasmarhát. Így nem véletlen, hogy a XVI. századi adóösszeírások alapján a falu a kiemelkedően magas jövedelmű helyek közé tartozott.

1596-ban vált lakatlanná a település, amikor Pálffy Miklós esztergomi várkapitány egyetlen éjszaka alatt Őrs és Keszi teljes lakosságát, 755 embert átköltöztetett Esztergom és Érsekújvár közé. 1606-ban a kitelepítettek egy része visszatért Óbudára.

1686-ban a török elleni felszabadító harcok igen hevesen folytak környékünkön is, erre utal a városunk határában álló szikla Törökugrató elnevezése.

A hódoltság után Őrs és Csik pusztákat 1695-től kezdődően a földbirtokos Zichy Istvántól a tabáni rácok bérelték, akik magas színvonalú mezőgazdasági kultúrát honosítottak meg az addig lakatlan, elvadult területen. Később Budakeszi, Budaörs és Csik birtokokat Zennegg kamarai elnök bérelte 1719-ig, amikor is gróf Zichy Péterné gróf Bercsényi Zsuzsanna váltotta vissza a területeket és német családokat telepített le.

Csik falu története

Csik (Csek, Chek, Cheek) falu kora Árpád-kori település volt. Hajdan egyike a Buda környéki szőlőművelő falvaknak. Neve személynévből ered.

Első adatunk 1296-ból való és a helység templomára vonatkozik, amely — akárcsak Őrsé — királyi kápolna volt és az esztergomi érsekhez tartozott. A „Sasadi tizedperben” a csiki plébános is résztvett. A középkori templom alapfalai 1725-ben még látszottak, köveit korábban a törökök Budára szállították.

A falu a Budakeszi-árok (Csiki-patak) két partján terült el. Lakói a hegyoldalakon szőlőtermesztéssel, állattenyésztéssel és földműveléssel foglalkoztak. Okleveles adatok szerint számos budai polgárnak volt itt szőlője és kőháza.

A falu a török kor elején elnéptelenedett. Ez az állapot azonban nem tartott soká. 1559-ben már 32, 1562-ben pedig 22 adófizető lakosát írták össze. Egy tatár pusztítás után 1566-ban vált lakatlanná.

A török hódoltság után már nem szerepel önálló településként, Budaörs pusztája lesz és mezőgazdasági művelés alá veszik a területét.

Emlékét a Csiki-pusztá és a Csiki-hegyek őrizték meg.

Horhi falu története

Horhi (Horhy) a középkorban virágzó település volt a mai Kamaraerdő területén. Egyes feltételezések szerint az Apa comes által alapított kánai apátságnek volt a jobbágyfaluja a XII-XIII. században. Első okleveles említése egy birtokperrel kapcsolatban 1300-ból való. Templomos hely volt, plébánosának neve 1334-ben szerepel először egy oklevélben.

A település és a temető nyomaira a Kertészeti Egyetem törzsgyümölcsösében bukkantak a régészek. Az Árpád-kori sírokból és az épületek omladékkal borított falai mellől gazdag leletanyag került elő. XII-XVI. századi cserepek, vastárgyak, téglák és pénzek bizonyítják azt, hogy a település folyamatosan lakott volt. Erről tanúskodik a birtokosaihoz kapcsolható számos oklevél is.

A falu udvarházát 1519-ben említik, ez valószínűleg megegyezik azzal a Rudera Castellinek nevezett négyzet alakú épületmaradvánnyal, amely Budaörs 1766-ban készített térképén szerepel. A területen talált középkori téglala- és tetőcserép-maradványok csak megerősítik ezt a feltételezést.

Horhi a török kor legelején válhatott lakatlanná, mert a későbbi összeírásokban már pusztaként szerepel. A XVIII. századra már emléke is teljesen elenyészett.

Bobald falu története

Középkori község a mai Budaörs közigazgatási határán belül. Emlékét egy 1348-ból származó oklevél, valamint az 1559. évi török összeírás tartotta fenn.

Történetéről más adatot nem ismerünk, csupán annyi sejthető, hogy a falu a Törökugrató környékén terült el. A Pest Megyei Múzeum régészei a lakótelepen lévő régi teniszpálya alatt középkori település nyomait tárták fel. Ez azonosítható Bobalddal.

BUDAÖRS TÖRTÉNETÉNEK KRONOLÓGIÁJA

Időtörténeti áttekintés a kezdetektől 1719-ig

Írta: Filipszky István

I.e. 3500 körül

A kőkorból éltek vonaldíszes és zselizi kultúra népeinek települése jön létre a mai Mechanikai Művek lakótelepének környékén.

I.e. 1900–800 között

Bronzkori népesség Budaörsön. Emlékeik: erődítmény nyomai a Törökbálint–Hosszúrétai-árok déli partja felett emelkedő dombon. Jelentős számban ékszerek és használati tárgyak a Kálvária-dombon, valamint a Budakeszi-árok nyugati oldalán emelkedő dombon. Az urnasíros kultúrában élt nép temetőjét feltárták.

Az i.e. VI. században

A mai főváros környékén megjelennek a dél-orosz sztyeppékről nyugat felé vándorló, preszkita műveltséget hordozó törzsek. Vidékünkön az első népesség, akik eszközeiket és fegyvereiket is vasból készítik.

Az i.e. IV. században

Vidékünket eléri a Nyugat-Európából keletre vándorló kelta törzsek, amelyek rátelepednek az itt élő illírekre.

Az i.e. I. században

A kelta eredetű eraviscus törzs tagjai települnek tartósan Budaörsön. Nevükhöz fűződik a szőlőtermesztés meghonosítása. Lakóhelyüket a Kamaraerdőben tárják fel.

Az I. század elején

A rómaiak megtelepedése Budaörsön. Településük több mint 100 ezer m²-re tehető. Fejlett mezőgazdasági kultúrákat honosítanak meg a környéken is. Házaik a kor legfejlettebb színvonalán állnak. Településünkön két őrtornyot is építenek, amelyek beletartoznak a limes védelmi vonalába.

81–96. között

Domitianus császár elrendeli, hogy Pannóniában — az aquileiai borkereskedők érdekeinek védelmében — a művelt szőlők felét ki kell irtani és helyükbe gabonát kell vetni.

213-ban

Mithrasz-szentély épül Budaörsön.

252-ben

A kvád és szarmata betöréskor római tulajdonosuk 2234 db ezüstérméből álló kincset rejt el Kamaraerdő területén.

317–397. között

Ez időben élt a középkor egyik legnépszerűbb szentje Márton. Életének magyar vonatkozásai miatt az Árpád-korban sok egyháznak a védőszentje. Az őrsi királyi kápolnát is az ő tiszteletére szentelik fel.

A III–IV. században

Újjáéled a 252-ben körül elpusztított római település, amely a rómaiak kivonulásáig lakott marad.

Az V. században

A század elején mai városunk területe negyedszázadra a hunok uralma alá kerül.

A VI. század első felében

Rövid ideig gepida, majd langobárd törzsek veszik birtokba a környéket.

A VI–IX. századok folyamán

Avarok élnek a mai Budaörs területén. Emlékük az 1992 őszén feltárt avar temető alapján rekonstruálható. Jelentős a szőlőkultúrájuk.

A IX. század elején

Karoling fennhatóság alá kerül a környék.

900–904. között

Budaörs területe Kurszán kende birtokaihoz tartozik. A helységben a Tarján törzs tagjai települnek meg.

904–907. között

Budaörs Árpád fejedelem birtokába kerül, aki a kabarok Örs törzsének tagjait telepíti Budaörsre. Kurszán kende törzsét széttelepítik az ország északkeleti részében.

A X. század elejétől

A mai Budaörs környékén e korban a következő falvak kerülnek el: Áronföldre, Nevegy, Kemece, Kána, Felkesz, Alkesz, Sasad, Eben, Torbágy. Néhány évvel ezelőtt egy ebből az időből származó, honfoglalás kori sír került felszínre a Tűzkő-hegyen.

A XI. század elején

Felépül az első őrsi katolikus templom, Szent István „Minden tíz falu építsen templomot” törvénye alapján.

1046. szeptember 24-én

Szent Gellért püspök utolsó útja mártírhalála előtt, Fehérvárról kiindulva Diósdon keresztül a mai Kamaraerdőn, majd Budaörsön át vezet Budára.

A XI. század végén

Örsön felépül a királyi kápolna. Védőszentje Szent Márton. Ezzel párhuzamosan a mai 1-es posta helyén felépül a királyi udvarház.

A XI–XII. század fordulóján

Ekkor készül a „budaörsi kő”, mely a budaörsi királyi kápolnát díszíti. A faragvány a múlt század végén került a Magyar Nemzeti Múzeumba.

1140–1150. között

A Becse-Gergely nembeli Apa comes megalapítja a kánai bencés monostort, amelynek birtokai a mai Kamaraerdő környékén, az akkori Nevegy szomszédságában vannak. Egyes feltételezések szerint Horhi falu a kolostor jobbágyfaluja volt az 1240-es évekig.

A XIII. században

A Nána-Beszter nemzetség birtokos Örsön.

1225. körül

Ekkor kezdődik a „Sasadi tizedper”, amely 1845-ig tart, a sasadi, nevegyi, örsi és a csiki szőlők dézsmájának megszerzéséért.

1236. augusztus 29-én

Róbert esztergomi érsek IV. Béla király kérésére a bélakúti cisztercita apátságnak adja a Sasad-i Szent András kápolnát és az Ewres-i Szent Márton kápolnát, Kelenföld dézsmájával együtt.

1242. január 6-7-én

A tatár hordák átkelnek a Dunán, lerohanják Óbudát, majd a környék kisebb templomos helyeit, köztük Csikot és Örsöt.

1243. augusztus 15-én

IV. Béla király a bélakúti apátságnak adott birtokok között felsorolja az Ewrs-i Szent Márton egyház és a Sasad-i Szent András egyház tizedét.

1265. szeptember 13-án

IV. Kelemen pápa megerősíti IV. Béla király és Benedek esztergomi érsek rendelkezéseit, köztük azt, hogy Wrs Szent Márton egyházának kegyúri és beiktatási joga a bélakúti apátságot illeti.

1265. szeptember 17-én

Bertalan pápai káplán átírja IV. Kelemen pápa 1265. szeptember 12-i oklevelét, amelyben többek között Wrs Szent Márton egyházának kegyúri jogában a bélakúti apátságot megerősíti.

1269-ben

IV. Béla király visszaadja az őrsi templomot a veszprémi püspökségnek.

1278–1300. között

Rudolf budai polgár, majd fia Miklós birtokos Horhi faluban.

1282-ben

Erzsébet királyné megerősíti, hogy a Telky-i Szent István monostor apátja, János a Kechkekyvrs falu területén lévő Peslev hegyen egy szőlőt — mely határos Izsép fiainak, Fabiannak és Demeternek, valamint Perk fia Jakabnak szőlőjével — a buda-alsóvárosi Sink fia Pálnak 3 és fél márkáért eladja. Az eladásnál jelen van Lampert kurialista, Krachyn, Mogh és Lőrinc fia Péter jobbágyok.

1290-ben

A felhévizi konvent előtt Őrsi Bybos János fia Mihály és testvérei a Thusman-hegyen lévő szőlőjük felét, mely határos Gerlakkal és Creynfelddel, 20 márkáért eladják András buda-alsóvárosi polgárnak.

1295. június 15-én

Buda város hatósága előtt Benedek veszprémi püspök S. Andreas és S. Jacobus, valamint a budai tizedekésből Kezu, Vrsy, Neek és Thaten 1295. évi valamennyi dézsmáját Prenner Kunch mesternek és Morthan Hermannak 140 márkáért bérbe adja. Az összeget három részletben tartozik fizetni: Márton (november 18-án), Mária tisztulása (február 9-én) és György nap nyolcadán (május 1-jén).

1296. augusztus 1-jén

A veszprémi káptalan előtt egyfelől a veszprémi püspök, másfelől Pál Vrs-i, Miklós Chek-i és János Kezu-i plébánosok megegyeznek, hogy a tizedet az esztergomi káptalannak fogják beszolgáltatni, s így a püspök a felsoroltakkal szembeni perében visszalép.

1298. május 9-én

Benedek veszprémi püspök és a belakúti apátság között a tizedszedés joga miatt, Lodomér esztergomi érsek rendelkezésének megfelelően kijelölik az eskütársakat: „P. Wrs-i pap, Pál és Gyán Echy-i polgárok, Kezeu Hench, Newee-i Tomás és Sámuel.”

1300-ban

István comes alországbíró az erdélyi Szent Mihály egyházi káptalanjának visszaítéli a Pilis megyei Hurhy birtokot, amelyet néhai Rodolphus magister budavári polgár 22 esztendőn át, egészen élete végéig birtokolt és jelenleg fia, Miklós tart kezében. Miután ez háromszori felszólításra sem tudta oklevelekkel igazolni azon állítását, hogy apja Hurhy harmadát csere, harmadát vétel, harmadát pedig (IV.) László király és felesége, Erzsébet királyné adományából jogosan birtokolja, a perveztes Miklóst örök hallgatással sújtja.

1300-tól kezdődően

Az erdélyi káptalan birtokos Horhi faluban.

1319. november 25-én

István veszprémi püspök többek között Ferenc Sasag-i és Pál Wrs-i plébánosokat kiközösíti, minthogy az esztergomi érseknek vetették alá magukat, s a Wrs-i tizedkerület püspöki és káptalani tizedét lefoglalták.

1320-ban

István veszprémi püspök, helybeli örökös ispán és királynéi kancellár az egyházmegyéjébe tartozó Segusd-i, Lueud-i, Sasag-i, Wrs-i és Cheyk-i egyházak papjait megintí, mert nem fizették meg a visitatio címén járó procuratio-t, s az esztergomi érsek joghatósága alá helyezkedtek, és az Wrs-i és Sasag-i pedig ismételtlen lefoglalta a két kerület tizedeit is, ezért a megintés után kiközösíti őket.

1321. elején

Örsön Ádám nevű plébános működik.

1321. november 17-én

XXII. János pápa utasítja a pécsi püspököt, folytasson le vizsgálatot Ferenc Sasag-i, Miklós Cheyk-i és Pál Wrs-i plébános ellen, akik az esztergomi érsek joghatósága alá vetették magukat.

1321. november 21-én

XXII. János pápa László pécsi püspökhöz: Mivel Pál Wrs-i, Ferenc Sasag-i és Miklós Cheyk-i plébánosok egyházmegyéjükből kiszakadva az esztergomi érsek joghatósága alá helyezkedtek, nem fogadják István veszprémi püspök visitatio-ját és az érte járó procuratio-t nem fizetik meg, ezért a pápa a pécsi püspököt bízza meg az ügy elbírálásával.

1322. május 10-én

László pécsi püspök Pál Wrs-i és Ferenc Sasag-i plébánosokat XXII. János pápa 1321. november 21-i parancsára megidézi, mert István veszprémi püspökkel szembeszegültek.

1326. március 14-én

A budai káptalan I. Károly király február 17-én kelt parancsára a pécsváradi konvent és Neygh-i András fia Miklós közötti birtokperben elvégzi Neuygh és Sasad határjárását. (Az oklevél Örsöt is említi az Örsre vezető út kapcsán.)

1327. február 4-én

Miklós győri, Csanád egri és László pécsi püspökök bizonyítják, hogy többek között Wyssegrad, Wrs, Cheyk, valamint a Nagyszigeten levő egyházakat az esztergomi érsek jogtalanul foglalta el, s ezért a veszprémi püspök perbehívta, az érsek azonban a fogott bírák összehívását halogatja.

1332-től 1337-ig

A pápai tizedjegyzék alapján a pápai tizedszedők feljegyezték a templommal bíró községeknek, a templomok védőszentjének, valamint a plébánosoknak a nevét azzal együtt, hogy bevallásuk szerint mennyi volt a templom jövedelme, amely után a pápának tizedet kell adniuk. Wrs: Az esztergomi főegyházmegyéhez tartozik. A plébános neve Mihály. Jövedelme 20 márka, adózik 2 márkát. Chic: A veszprémi püspökség budai főesperességéhez tartozik. A plébános neve Miklós. Fizetett 5 garast. Horky: A veszprémi püspökség budai főesperességéhez tartozik. A plébános neve Pál. Fizet 4 garast.

1334-ben

Horhi falu templomának első okleveles említése. Pál Horhi-i plébános 4 garas pápai tizedet fizet.

1335. július 6-án

I. Károly király jóváhagyja, hogy Wlweng budai polgár leányára, Margitra, Polyan fia Péter feleségére hagyományozza Hwrhy, Tarnok és Scenersebeth birtokait.

1340. május 15-én

XII. Benedek pápa meghagyja a császári prépostnak, hogy a veszprémi püspöknek Wrs, Sasagh és Chek plébánosai elleni perében a fellebbezés kizárásával hozzon ítéletet.

1346. június 16-án

Buda város hatósága előtt Töttös, Wyssegrad várnagya, ajtónálló mester — mint-hogy fia Miklós Veydner Hanus leányát, Katalint feleségül vette — 400 forint értékű nászajándékot ad. Hanus pedig házat, Cheek faluban két, Kereked szőlőhegyen pedig egy szőlőt.

1347. december 1-jén

Csanád esztergomi érsek János veszprémi püspöknek Mihály Vrs-i és Benedek Sasad-i plébánosok elleni perét 1348. november 25-re halasztja.

1348-ban

Széchy Péter mester és fia Miklós birtokos Bobald faluban.

1349. május 6-án

János gömöri főesperes, esztergomi helynök János veszprémi püspöknek Mihály Vrs-i és Benedek Sasad-i plébánosok elleni perét a király visszatérte utáni tizenötödik napra (május 28-ra) halasztja.

1349. június 2-án

János gömöri főesperes, vicarius, János veszprémi püspöknek Mihály Vrs-i és Benedek Sasad-i plébánosok elleni perét Márton nyolcadára (november 18-ra) halasztja.

1349. július 3-án

Az esztergomi káptalan előtt János veszprémi püspök tiltakozik az ellen, hogy Mihály Wrs-i és Benedek Sasad-i plébánosok elleni perében a csalfa prókátorok mesterkedései következményeképpen oktalan halasztások történnek.

1350. május 6-án

Miklós esztergomi érsek János veszprémi püspöknek Mihály Wrs-i és Benedek Sasad-i plébánosok elleni perét János nap nyolcadára (július 1-jére) halasztja.

1352. április 18-án

A budai káptalan Ádám Kezu-i, Lökös Alba-i, Mihály Wrs-i, Jakab Cheeki-i, valamint a szentjakabfalvi és a sasadi plébános kérésére átírja a veszprémi káptalan 1296. augusztus 1-i oklevelét, amely szerint Kezu, Wrs, Cheek, Fejéregyház, Szentjakabfalva és Sasad tizede az esztergomi káptalan illeti meg, s a veszprémi püspök a nevezett plébánosok elleni perétől visszalép.

1354. május 13-án

Ylkanoi Péter káplán és ügyhallgató — János veszprémi püspök panaszára — a veszprémi, fehérvári és pozsonyi prépostot utasítja, hogy Mihály Wrs-i és Benedek Sasad-i plébánosokat a Szentszék elé idézzék.

1357. augusztus 11-én

Seyfryd pannonhalmi és Henrik Pylis-i apát felszólítja a fehérvári káptalant, hogy János veszprémi püspöknek Mihály Wrs-i és Benedek Sasad-i plébánosok elleni perében tanúkat idézzon meg és hallgasson ki.

1357. augusztus 24-én

A fehérvári káptalan Seyfryd pannonhalmi és Henrik Pylis-i apát 1357. augusztus 11-én kelt felkérésére a veszprémi püspöknek Wrs és Sasad plébánosai elleni perében István Kezy-i, János Pechel-i, Pál Newegh-i Szent Jakab egyház plébánosát és másokat, mint tanúkat augusztus 25-re Tatára megidézi.

1365. április 4-én

Bosquetoi Bernát pápai ügyhallgató ítéletlevele. László veszprémi püspök és káptalanja a pápai kúria előtt azzal vádolja Ádám Wrs-i plébánost, hogy 1358-ban — világi hatalom igénybevételével — az emberemlékezet óta a püspöki mensához tartozó Alsó és Felső Kezew-i tizedeket a saját részére lefoglalta. VI. Vince, majd V. Orbán pápa rendeletére az ügy az auditor elé került, aki a felek által bemutatott oklevelek és kihallgatott tanúk vallomásáról készült jelentés alapján a tized 3/4 részét a püspöknek, 1/8-át a káptalannak, 1/8-át a plébánosnak ítélte meg, akit az általa szedett többlet visszatérítésére is kötelezett.

1390. szeptember 11-én

Zsigmond király Sasad és Wrs egyházát az esztergomi káptalannak adja.

1391. szeptember 14-én

IX. Bonifác pápa hozzájárul, hogy a gyér lakosságú Sasad és Wrs kegyúri jogát Zsigmond király az esztergomi érsekségtől elvéve az esztergomi káptalannak adja.

1395. április 29-én

Zsigmond király meghagyja az esztergomi káptalannak, hogy Wrs és Chyk népeitől ősi kiváltságai alapján ne merjen tizedet követelni.

1396. február 28-án

De ponto Antal pápai vicarius, sebenicoi püspök az esztergomi káptalannak Weres János, Swcz Demeter, Pathkan Miklós, Cheyk-i Nikus és Buda-i Mészáros Demeter Wrs-i hospesek ellen a Vrs-i hegyen levő szőlők dézsmájának megtagadása miatt indított perében — habár az alperesek Zsigmond király 1395. április 29-i oklevelét mutatták be — a dézsma további fizetését írja elő.

1397-ben

Az esztergomi káptalan 1397. évi Canonica visitatio-jában található Pest megyére vonatkozó adatok. Dunántúli falvak: Damas, Barathy, Saagh nevű föld, Sasad, Ewrs bortizede Zsigmond király rendelkezéséből az esztergomi káptalané, amelyből bizonyos részt kap a plébános. Szabályozott prépostságok: Sambok, Chewth. Apátságok: Thelky, Wissegrad melletti Szt. Andreas.

1400. május 1-jén

IX. Bonifác pápa megerősíti Zsigmond király ama rendelkezését, amely szerint Sasad és Wrs plébániáinak kegyuraságát az esztergomi káptalannak adta.

1404. április 4-én

Buda előljárósága előtt Keszői Péter polgár adósságai fejében az örmény Mártonnak adja szüret idejéig Chek-i szőlőjét azzal a kötelezettséggel, hogy az ott termett borát, s esetlegesen magát a szőlőt is csak neki adhatja el.

1420-ban

Jakab budai polgár és Cap-i Miklós fia András özvegye Anna birtokos Örs faluban.

1421. augusztus 17-én

A fehérvári káptalan előtt Gyulai István fia Mihály — többek között — Horhi és Tárnok felerészét testvéri szeretetből átengedi nővérének, Dwskow-nak, Somi András fia Tamás feleségének.

1424. december 30-án

V. Márton pápa utasítja a bécsi és a pannonhalmi apátot, hogy erősítse meg Zsigmond király ama intézkedését, amely szerint Vrs és Sasad plébániák területén a tizedet az esztergomi káptalannak kell fizetni.

1435. április 24-én

Miklós buda-alsóvárosi plébános felszólítja Ágoston pesti plébánost, hogy a sasadi tizedper ügyében hallgasson ki tanúkat — többek között — Tekel-ről István Lőrincet, Wrs-ről Lőrinc fia Györgyöt, Zenthe Imrét és Bethes Mátyást, Sambokról Balázst.

1435. április 29-én

A sasadi tizedperben tanúként kihallgatják Bethes Mátyás örsi lakost. Ugyancsak ekkor hallgatják Örsről Lőrinc fia Gáspárt.

1437. június 30-án

Báthori Gábor országbíró bizonyítja, hogy az esztergomi érsek és Maróthi János fia László közötti perben Budaörs, Zsámbék és Ányas közti határt bejárták. (Egyes feltevések szerint az oklevél nem a mai Budaörsre vonatozik — bár kibocsájtó helyként ezt jelzik —, hanem a Zsámbék mellett valamikor létezett, azóta kihalt ugyancsak Örs nevű települést.)

1464-ben

Örsön ekkortájt az esztergomi érsek Chudor nevű praediális nemesei élnek.

1466-ban

Várdai István kalocsai érsek birtokos Horhi faluban.

1467-ben

A Serkei Lórántfi és a Szapolyai családok birtokosok Horhi faluban.

1469-ben

Ekkor csatolja Budához Mátyás király az immár elnéptelenedett Sasad községet, Budaörs keleti szomszédját.

1478-ban

Az oklevelek Horhi falunál János plébánost említik.

1487-ben

Szécsi János birtokos Horhi faluban.

1507-ben

Hassaghi István özvegye Katalin (akkor Krassófi Orbonáz Györgyné) birtokos Horhi faluban.

1513-ban

Pelsőci Bebek János neje (Somi Józsa leánya), valamint Somi Jósa Gáspár és Somi Katalin birtokosok Horhi faluban.

1518-ban

Vasdinyei Vas Mátyás (Somi Dorottya férje) és Héderváry István (Vasdinyei Vas Mátyás veje) birtokosok Horhi faluban.

Ákosházy Sárkány Ambrus birtokos Horhi faluban.

1520-ban

Héderváry Ferenc birtokos Horhi faluban.

1525-ben

A Pemfflinger–Gallinczer család ezévi számadáskönyve feltünteti a budai szűret idejét, amely szeptember 12. és 19. közé esik.

1526. előtt

Bíró Orbán és Bíró Mihály köznemesek földet és szőlőt birtokolnak Csik faluban. A mohácsi csata után a dúló török hadak mindkettőjüket családjukkal együtt kiirtják.

1527. december 5-én

I. Ferdinánd király Szapolyai János király két hívének tulajdonában lévő birtokait, köztük két örsi szőlőt Myhalewyth Péter fiainak, Jánosnak és Andrásnak adja.

1528-ban

Ziódi Kozár Miklós volt visegrádi várnagy birtokos Csik faluban, miután I. Ferdinánd néhai Bíró Orbán és Bíró Mihály kőházát adományozza neki.

Batthány Bendek és Bakyth Pál birtokosok Horhi faluban.

1541. előtt

A budai papok (?) majorságát jelzik Horhi faluban.

Korcsolás Péter budai tanácsos birtokos Horhi faluban.

1541-ben

Budát a törökök elfoglalják. Létrehozzák a budai szandzsákot, amelyhez Örs, Csik, Horhi és Bobald is tartozik.

1546-ban

Horhi falut lakatlanként írják össze. A jövedelem a tizedekből: a búzatized 10 kile, a kevertized 10 kile és a szénatized 50 akcse.

A török összeírásban Csik falu pusztaként szerepel.

Örs falu 3 fő adózó lakossággal szerepel ugyanitt.

1550–1554. között

Oláh Miklós esztergomi érsek ekkor írta össze birtokait. Az összeírásban Buda-örs is szerepel, ahol a következő nevű egyházi nemesek élnek: Fitzó, Gyber, Muray, Prágay.

1559-ben

Csik falu 32 adófizető lakosát tüntetik fel a török összeírások.

Örs faluban 63 fő adófizető lakost írnak össze.

Török Bálint Örsön lévő majorságaként írnak össze területet, a budai szandzsák ezévi adatai között.

Bobald falu Ahmed Herszek tímárbirtoka. Jövedelme: búzatized 15 kile, kevertized 2 kile, szénatized 11 szekér.

1562-ben

Csik falu 22 adófizető lakosát írják össze. A török összeírás adatai szerint: Bobald pusztja Csik falu közelébn, ráják nélkül. Jövedelme tizedekből 200 akcse.

Örsön 52 adózó lakost írnak össze. Az összeírás szerint az örsi szőlőkben 100 ezer liter bor terem, noha a szőlő nagy része műveletlen.

1566-ban

Csik falut tatár hordák pusztítják el.

A XVI. század második fele

Az addig katolikus vallású örsiek protestáns (kálvinista) hitre térnek.

1569-ban

Ez évtől fizetnek az örsiek pénzdót a komáromi váruradalomnak. A robotot továbbra is a tatai vár számára teljesítik.

1569–1571. között

Hans Tatzgern komáromi Burggraf feljegyzése szerint a következő „török” falvak szolgálnak Komárom várához: Szentendre évi 14 magyar forinttal, Pócsmegyer 12, Békásmegyer 5, Budaörs 32, Budakeszi 28, Tótfalu 8, Bogdán 8 és fél, Tök 25, Zsámbék és Óbuda 20-20 forinttal.

1575-ben

Rosenberg tatai várkapitány azért dúlatja, tömlőcsozti és bírságolja többek között Budaörs lakóit, mert azok vonakodnak fát szállítani és meszet égetni Tata építéséhez.

Musztafa budai pasa arról panaszkodik, hogy a budaörsieket is szolgálatra kényyszerítik a tatai várépítéshez.

Királyi rendeletre keszefalvi Posár Lukács vezetésével egy háromtagú bizottság összeírást készít a komáromi uradalomról. Ebben szerepel Zsámbék, Tök, Perbál, Budakeszi, Csik, Budaörs, Óbuda, Békásmegyer, Szentendre, Monostor, Pócsmegyer, Vácsev, Tótfalu, Bogdán és Torda. Bolgárfalu pusztja utólag kerül feltüntetésre.

1579-ben

Üvejsz pasa birtokaként említik Örsöt az összeírások. A falu ekkor 48 118 akcse adót fizet török földesurának.

1580-ban

Horhi falu csak a timárdefterben fordul elő. Jövedelme 300 akcse.
49 fő adófizető lakost írnak össze Örsön.

1588-ban

Örs az ezévi dikajegyzőkbe portaszám nélkül kerül be.

1590-ben

48 adófizető lakosát írják össze Örs falunak.

Az összeírások szerint az örsiek 200 méhkas után adóznak, amely jóval meghaladja a helyben élő lakosság igényeit.

1592-ben

Örs lakói 16 forintot fizetnek Szent György napkor a komáromi várnak, Szent Mihály napkor ugyancsak 16 forintot és egy török szőnyeget.

1596. április 6-án

E nap éjszakáján telepítik ki Budaörs és Budakeszi 755 főnyi teljes lakosságát Pálffy Miklós esztergomi várkapitány katonái Esztergom és Érsekújvár közé.

1602-ben

Új urbárium készül a komáromi váruadalomról, amelyhez Budaörs is tartozik. A hódolt helységek ekkor csak név szerint kerülnek felsorolásra. A húsz pusztafalu között szerepel Budaörs és Csik is.

1606-ban

Az 1596. április 6-án kitelepített budaörsi magyarok — a zsitvatoroki békekötést követően — visszatelepeülnek Óbudára.

1608. szeptember 26-án

Az Óbudán települt lakosság megírja panaszos levelét, amelyet az örsiek is aláírnak. Utolsó adat a középkori Örs falu magyar lakosságáról. A levélben tiltakoznak az akkora már megszokottá vált kettős adóztatás mellett rájuk rótt újabb teher ellen, mivel a váci kapitány is adót vetett ki rájuk.

1634-ben

Csik falu lakói szerepelnek a budai szandzsák 1633. március 11. és 1634. február 27. között készült fejadóösszeírásában. (Csecsin falu 3 adófizető „hane” lakossággal.)

1638-ban

Zichy Pál meghal, aki a komáromi váruadalomból hét falut zálogban birtokolt. Ő teremti meg a Zichy-vagyon alapját.

1638-tól 1645-ig

Budaörs lakatlan településként szerepel a vármegyei összeírásban.

1655-ben

Zichy István (1616–1693) 1655-ben a Magyar Királyi Kamara elnöke. Kieszközli az uralkodónál, hogy a komáromi váruradalmat — amelynek hét csallóközi faluját apja, Zichy Pál már 1630-ban zálogba vette — örök birtok gyanánt, férfiágon visszaválthatatlanul magához váltsa 57 518 forintért.

1657-től 1658-ig

Budaörs lakatlan helyként szerepel a dikajegyzekben.

1659-ben

A Zichyek óbudai uradalmához tartozó falvak: Óbuda, Zsámbék, Békásmegyér, Kissingpuszta, Pilisszántó, Budakeszi, Budaörs, Csikpuszta, Tök és Perbál.

1684-ben

Sikertelen kísérlet Buda visszafoglalására.

1686-ban

Buda felszabadítása a török uralom alól. Jelentős harcok Budaörs térségében.

1686 októberében

A vármegyei összeírás csupán Tök falut tünteti fel lakott helyként a térségben.

1689-ben

Inpopulatipatent. A török kiűzése után az elnéptelenedett ország újratelepítéséről hozott rendelet, amely szabályozza a telepítések módját.

1690-ben

Budaörs lakatlan helyként szerepel a vármegyei összeírásban.

1691-ben

Gróf Bercsényi Miklós és Homonnai Drugeth Krisztina házasságából megszületik Bercsényi Zsuzsanna, aki majd 1720-ban újratelepíti Budaörsöt.

1691-ben

A Zichy-család képviselője — Mészáros István nemes — Pest megye közgyűlése előtt tiltakozik, mert a szomszéd lakók el akarják foglalni Csik, Keszi és Örs pusztákat.

1695. március 21-én

A tabáni katolikus rákok Zichy Istvántól árendába veszik Örs és Csik pusztákat évi 500 tallérért. A területeken intenzív szántóföldi művelésbe kezdenek. Búzát, rozsot, árpat és zabot vetnek. továbbá felújítják a régi szőlőket.

1698-ban

A vármegyei összeírásban Budaörs mellett a „teljesen puszta” bejegyzés szerepel.

1701-ben

A Zichyek felmondják a tabáni ráccokkal kötött bérletet Örs és Csik pusztákra.

1702. augusztus 8-án

Először tűnik fel a Kamaraerdő megnevezés mai alakjában a budai telekhivatali könyvben.

A budai határban a Péterhegy mögött és a székesfehérvári út mellett fekvő völgyet — mint a Kamara tulajdonául fenntartott rétet — a kamarai szolgálatban álló huszárok kapják meg kaszálónak. Ebből következtethető, hogy a terület erdőborította része is kamarai tulajdonban volt.

1708-ban

Gróf Bercsényi Zsuzsanna házasságot köt gróf Zichy Péterrel, Budaörs akkori földesurával.

1710-ben

Gróf Zichy Péter, Budaörs akkori földesura zálogba veti Budakeszít, az akkor még puszta Budaörsszel és Csik pusztákkal együtt.

Gróf Zichy Miklós születési éve, aki az utolsó Zichy földbirtokos lesz Budaörson.

1719-ben

Gróf Bercsényi Zsuzsanna Christoph Zennegtől a saját nevére váltja vissza a férje által elzálogosított Budaörst.

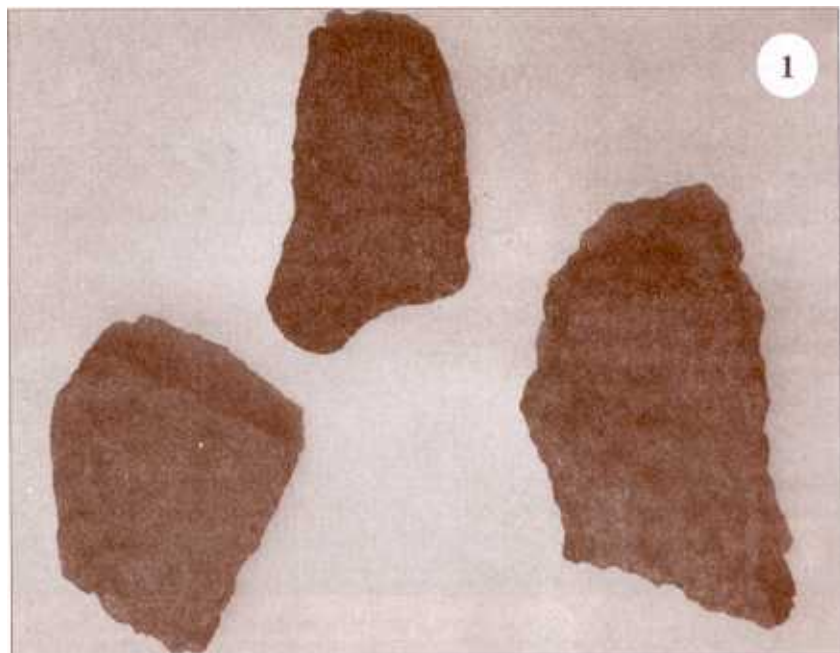
Az 1710-es évek vége

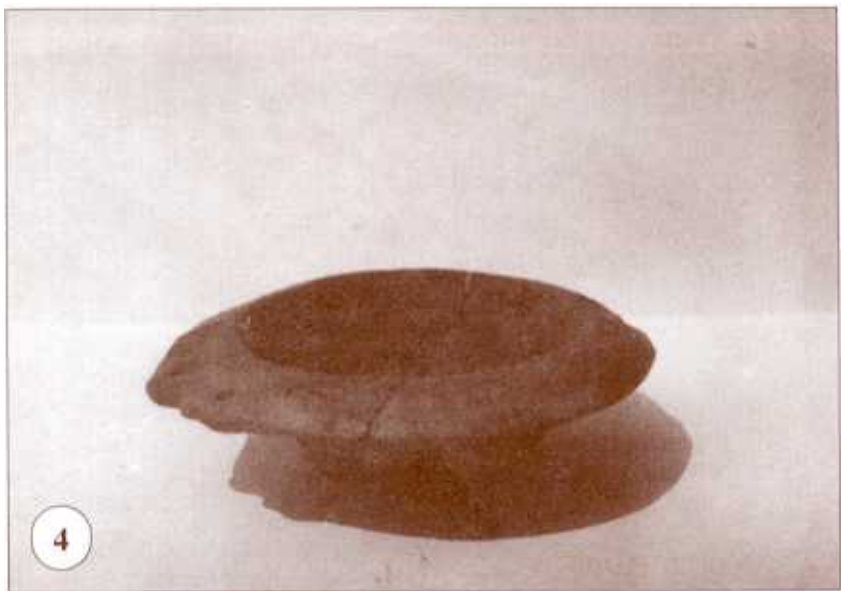
Budaörson a Templom tér 12. szám alatt, a mai 1-es postahivatal helyén — minden valószínűség szerint a korábbi romokon — épülni kezd a Zichyek „váracsszerű” kastélya.

A KIÁLLÍTÁS KÉPEI

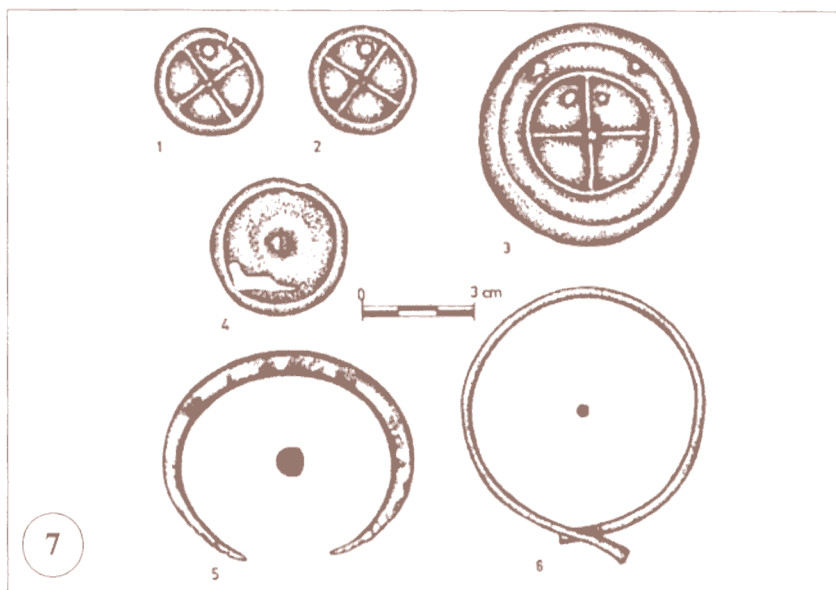
1. Újkőkori edény töredéke a Mechanikai Művek lakótelepéről (i.e. 3500)
2. Kora bronzkori fazék a repülőtérrel (i.e. 2000-1700)
3. Kora bronzkori bögre a repülőtérrel (i.e. 2000-1700)
4. Kora bronzkori füles tálka a repülőtérrel (i.e. 2000-1700)
5. Kora bronzkori füles bögre a repülőtérrel (i.e. 2000-1700)
6. Középső bronzkori edény a vasútállomásról (i.e. 700-1300)
7. Az edényben elrejtett kincslelet
8. Késői bronzkori bögrék a vasútállomásról (i.e. 1300-800)
9. Római kori mázas korsó a Nárcisz u. 5-ből (IV. század)
10. Római kori tálak és dörzstálak töredékei a Kamaraerdőből (III. század)
11. Római kori fedő, padlótegla, szűrő, fazék és pohártöredékek a Kamaraerdőből (III. század)
12. Római kori terra sigillata tál a Kamaraerdőből (III. század)
13. A Mithras-szentély egyik oltárköve a Szőlőhegyről (III. század)
14. Római kori sírkövek töredékei a szőlőhegyről (III. század)
15. A Mithras-szentély bikaölést ábrázoló domborműve a Szőlőhegyről (III. század)

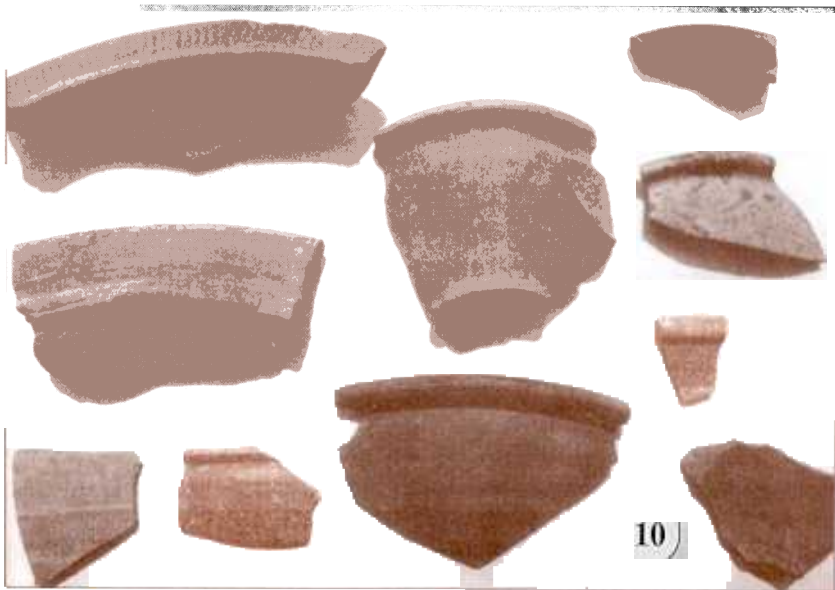
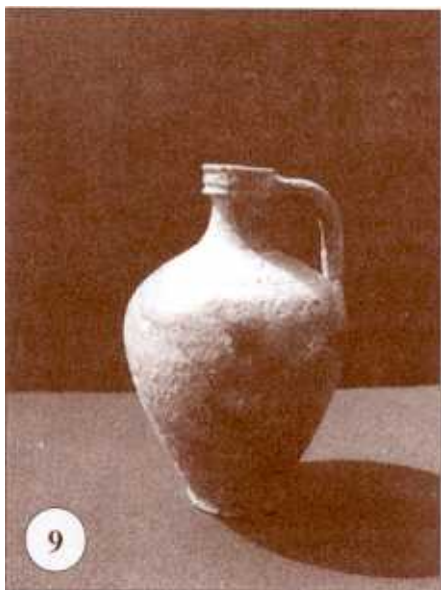
16. Római kori sírkövek töredékei a Szőlőhegyről (III. század)
17. Honfoglalás kori övcsatok és szíjelosztók a Tűzkő-hegyről (X. század)
18. Honfoglalás kori vaskések, csiholóvas és nyílhegyek a Tűzkő-hegyről (X. század)
19. Honfoglalás kori kengyel a Tűzkő-hegyről (X. század)
20. Árpád kori karperec és gyűrűk a Csap u. 4-ből (XI. század)
21. Oklevél a „Sasadi tizedperből” (1321)
22. Középkori kések, sarló, patkók, sarkantyú, szög, kulcs, csat és csikózabla Horhi faluból (XIII-XV. század)
23. Középkori fazekak töredékei Horhi faluból (XIII-XV. század)
24. Középkori fül, pohár, fedő és fazék töredékei Horhi faluból (XIII-XV. század)
25. Középkori pohár és fazék töredékei Horhi faluból (XIII-XV. század)
26. Budaörs első írásos említése 1236-ból. Az eredeti oklevél 1504. január 15-én kelt átirata.

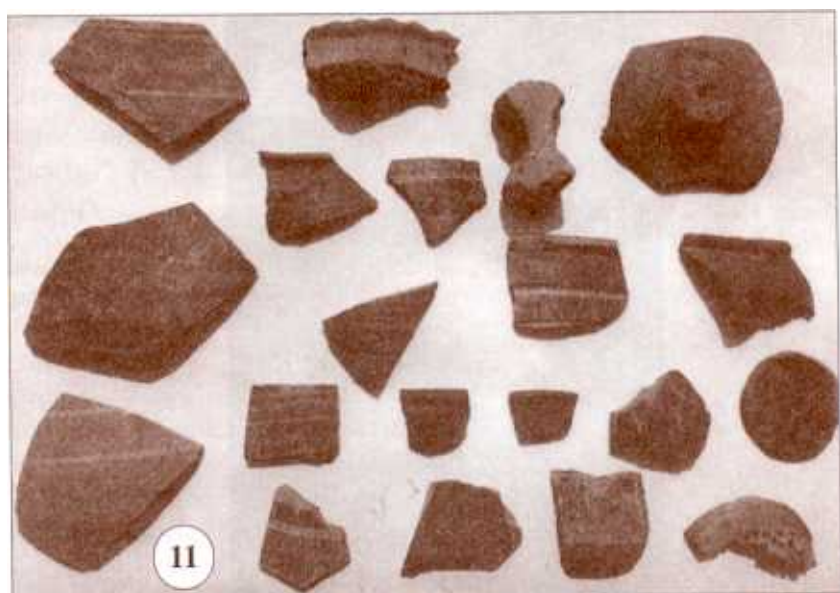

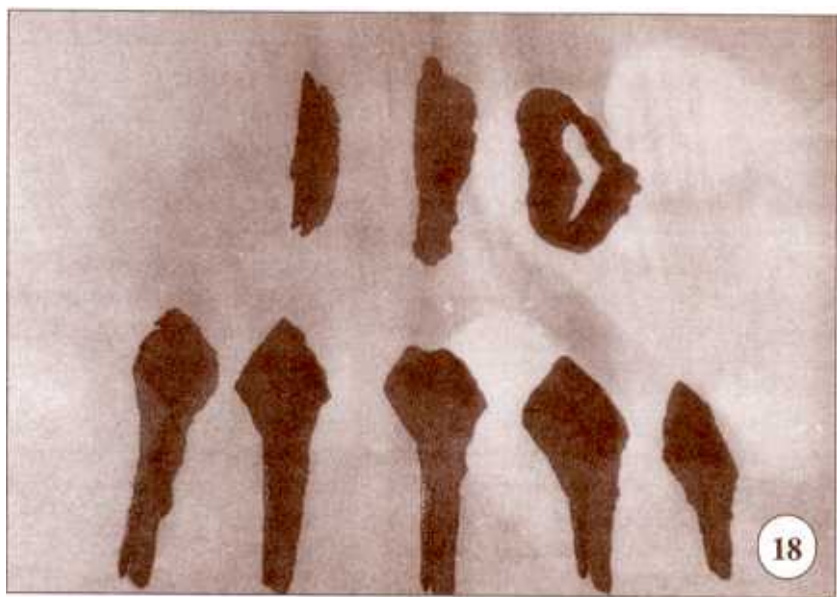
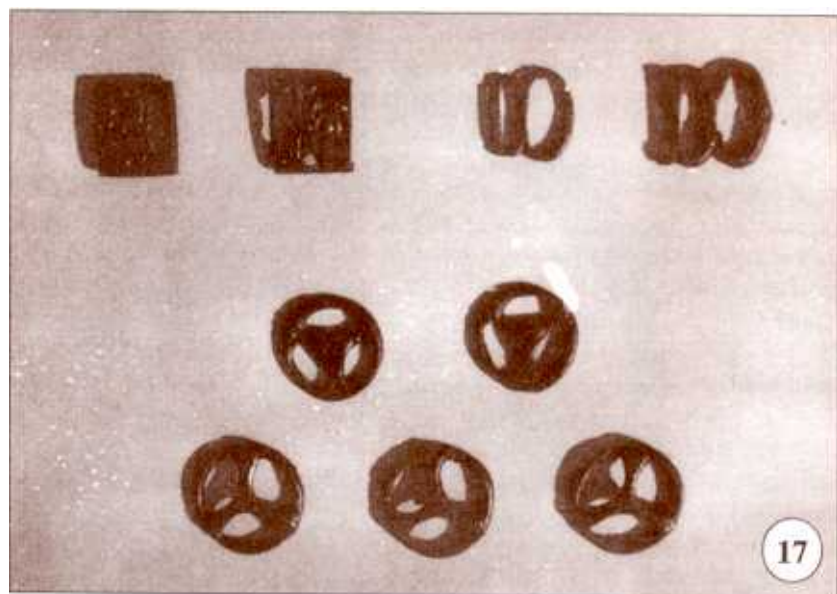

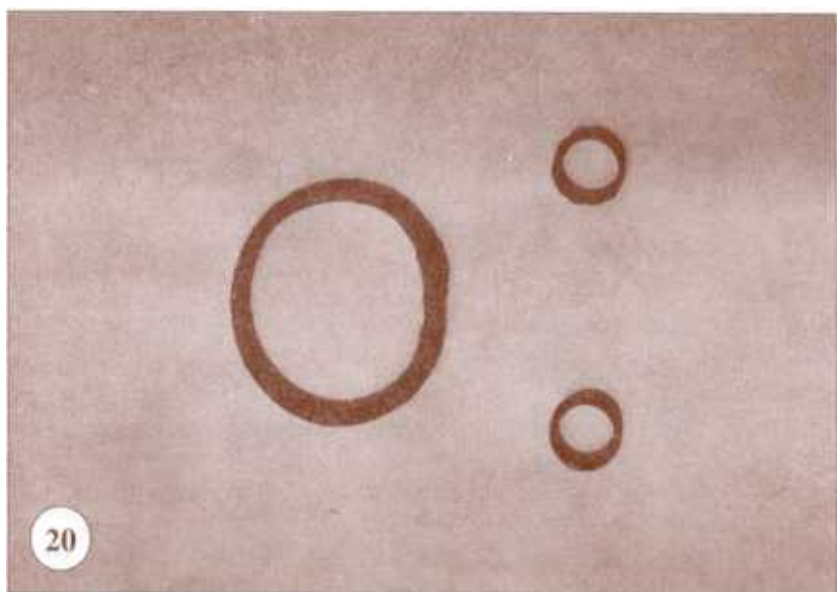
14

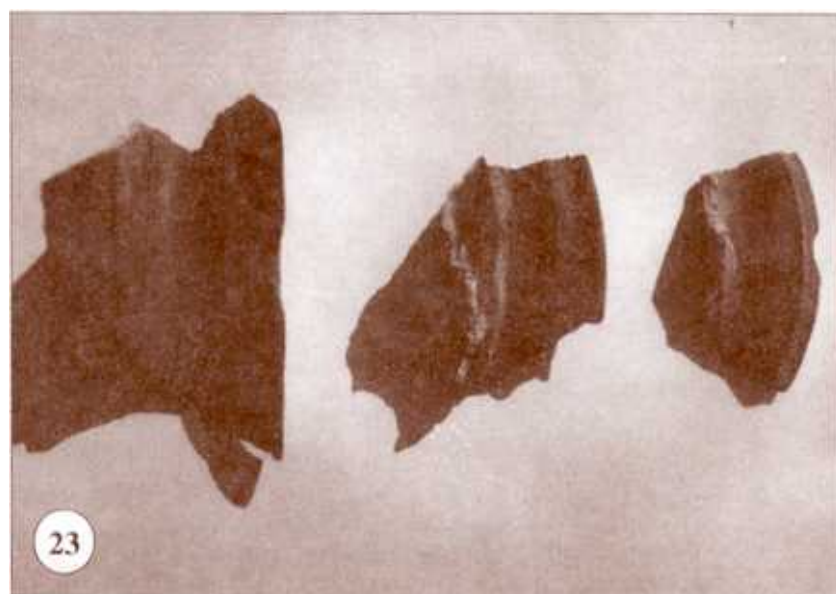

16

dante ad huc in hys scripturis et ceteris... (transcription of the handwritten text follows)

[The page contains dense, handwritten text in a cursive script, which is almost entirely obscured by large, irregular brown stains. The text is arranged in several columns across the page.]